РЕЦЕНЗІЯ

рецензентки, кандидатки педагогічних наук,

доцентки Гури Тетяни Віталіївни

на дисертаційну роботу

Курбанової Халіди Шаріпбаєвни

«ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ БАКАЛАВРІВ ХІМІКО-ТЕХНОЛОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ»

подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії

за спеціальністю 011 – Освітні, педагогічні науки

Детальний аналіз дисертаційної роботи Курбанової Халіди Шаріпбаєвни на тему «Формування професійної компетентності майбутніх бакалаврів хіміко-технологічних спеціальностей у процесі фахової підготовки», що представлена для захисту на здобуття наукового ступеня доктора філософії у Національному технічному університеті «Харківський політехнічний інститут», дає змогу зробити комплексний висновок щодо її актуальності, ступеня обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій, достовірності та значущості отриманих результатів, наукової новизни, теоретичної та практичної цінності, надати загальну оцінку дисертації.

1. **Актуальність теми та зв'язок з науковими планами і програмами**

Реалізація стратегічних цілей національної освіти потребує принципово нового фахівця, професійно компетентного, мотивованого, мобільного, здатного до використання інноваційних технологій і новітніх засобів навчання в освітньому процесі та професійній діяльності, спроможного до адаптації у суспільстві змін, готовим до навчання і підвищення свого професійного рівня протягом життя. При цьому формування професійної компетентності майбутніх бакалаврів хіміко-технологічних спеціальностей у процесі фахової підготовки є перспективним напрямком спеціального вивчення.

2.**Зв'язок теми з науковими програмами, планами, темами.** Тема дослідження відповідає роботам у межах наукової школи кафедри педагогіки і психології управління соціальними системами імені академіка І. Зязюна Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» «Формування особистості лідера в науці, освіті, бізнесі».

3.Наукова новизна одержаних результатів

Дисертація містить наукову новизну, значення результатів дослідження полягають у тому, що:

- *уперше* науково обґрунтовано та експериментально перевірено педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх бакалаврів хіміко-технологічних спеціальностей у процесі фахової підготовки (стимулювання позитивної професійної мотивації студентів до формування професійної компетентності та професійного самовдосконалення; створення інноваційного освітнього середовища, яке забезпечуватиме розвиток професійно-особистісних якостей студентів, оволодіння ними професійними компетенціями (знаннями, уміннями) відповідно до сучасних вимог і викликів; набуття

майбутніми фахівцями досвіду професійної діяльності під час виробничих практик);

- *уточнено:* 1) ключові поняття дослідження: *«компетентність»* – інтегроване особистісне утворення, що акумулює в собі знання, уміння та навички, цінності ставлення людини до діяльності, особистісні якості та досвід, що необхідні їй для повноцінної реалізації себе в різних сферах життєдіяльності (суспільній, навчальній, професійній); *«компетенція»* – структурна одиниця компетентності, що визначається заданими вимогами до професійної підготовки майбутнього фахівця; «компетентнісний підхід» – сукупність ідей, концептуалізованих, взаємоузгоджених поглядів на цільові настанови навчання і виховання майбутніх фахівців, шляхи і способи їх реалізації за певних умов (державна освітня політика, освітньо-виховне середовище тощо); «професійна компетентність» – інтегральна характеристика професійної готовності фахівця, яка відбиває рівень професійних знань, умінь, навичок і професійного досвіду, а також професійно значущих особистісних якостей, необхідних для досягнення цілей професійної діяльності; «*професійна компетентність майбутнього бакалавра хіміко-технологічних спеціальностей*» як інтегрального утворення фахівця, котре акумулює в собі розвинене інноваційне мислення, сформовані професійні знання, уміння, навички, досвідченість, особистісні якості та ціннісні ставлення, прагнення до професійного самовдосконалення й самореалізації упродовж життя, що забезпечує здатність фахівця реалізовувати хіміко-технологічні процеси на високому рівні, приймати виважені, відповідальні рішення щодо конструктивного розв'язання професійних проблем; 2) зміст структурних компонентів професійної компетентності майбутнього бакалавра хіміко-технологічних спеціальностей (особистісно-інтенційного, інтелектуально-когнітивного, досвідно операційного); 3) критерії рівнів професійної компетентності майбутніх бакалаврів хіміко-технологічних спеціальностей (мотиваційно-особистісний, знаннєво- інноваційний, діяльнісно-праксеологічний) та їх показники;

- *подальшого розвитку* набули форми, методи і засоби забезпечення педагогічних умов формування професійної компетентності бакалаврів хіміко-технологічних спеціальностей у процесі фахової підготовки (тренінги, ділові ігри, інтерактивні методи, ситуаційний метод, кейс-вправи, педагогічні програмні засоби, ІКТ-технології тощо).

Вважаю, що робота дисертантки є суттєвим внеском у формування професійної компетентності бакалаврів хіміко-технологічних спеціальностей у процесі фахової підготовки.

4.Практична цінність отриманих результатів та рекомендації щодо їх подальшого використання.

Дослідження має певну практичну цінність, оскільки авторка наполягає на практичному впровадженні педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх бакалаврів хіміко-технологічних спеціальностей у процесі їхньої фахової підготовки.

Результати дослідження впроваджено у освітній процес Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (акт від 23 грудня 2024 року), Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка (довідка № 3068/01-54/02 від 17 грудня 2024 року), Комунального закладу «Харківської гуманітарно-педагогічної академії» Харківської обласної ради (довідка № 106-01/09 від 20 серпня 2024 року).

5. **Повнота викладення матеріалів дисертації в наукових працях, які опубліковані автором**. За результатами дослідження дисертаційної роботи опубліковано 20 наукових праць: з них у фахових наукових виданнях категорії Б , рекомендованих ДАК Міністерства освіти і науки України – 8, 1 стаття, у виданні, що входить до наукометричної бази даних Scopus (Лондон, Великобританія), 11- у матеріалах апробаційного характеру, 1 методичних рекомендаціях.

Зазначене вище дозволяє стверджувати, що представлена дисертаційна робота є самостійним,завершеним науковим дослідженням,результати якого мають значення для формування професійної компетентності майбутніх бакалаврів хіміко-технологічних спеціальностей у процесі їхньої фахової підготовки та уможливлює широке впровадження їх у практику закладів

вищої технічної освіти відповідного профілю.

6. Аналіз змісту дисертації. Ступінь обгрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих в дисертації

Робота Курбанової Х. Ш. є завершеною науковою роботою, містить анотацію – українською та англійською мовами, вступ, два розділи, висновки, список використаних джерел і додатки.

Дисертація присвячена педагогічним умовам формування професійної компетентності майбутніх бакалаврів хіміко-технологічних спеціальностей у процесі фахової підготовки.

Об'єкт дослідження є процес професійної підготовки майбутніх бакалаврів хіміко-технологічних спеціальностей у закладі вищої технічної освіти.

В роботі зроблено спробу розробити, теоретичне обгрунтувати та експериментально перевірити ефективність застосування педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх бакалаврів хіміко-технологічних спеціальностей у процесі фахової підготовки

У *першому розділі* на підставі уточнення суті ключових понять дослідження (компетентнісний підхід, компетентність, компетенція, професійна компетентність) визначено *професійну компетентність майбутнього бакалавра хіміко-технологічних спеціальностей* як інтегральне утворення фахівця, яке акумулює в собі розвинене інноваційне мислення, сформовані професійні знання, уміння, навички, досвідченість, особистісні якості та ціннісні ставлення, прагнення до професійного самовдосконалення й самореалізації упродовж життя, що забезпечує здатність фахівця реалізовувати хіміко-технологічні процеси на високому рівні, приймати виважені, відповідальні рішення щодо конструктивного розв'язання професійних проблем. Установлено, що професійна компетентність відображає стандартизовані кваліфікаційні вимоги до змісту, обсягу та якості професійної освіти, що характеризують достатній рівень підготовленості майбутніх фахівців та гарантують належну якість професійної діяльності випускника закладу вищої освіти.

Структуру професійної компетентності представлено як сукупність взаємопов'язаних компонентів: *особистісно-інтенційного* (професійно-

особистісні якості (морально-конативні, лідерські, інноваційно-творчі, емоційно-регулятивні), інтенції та ціннісні ставлення до навчання і професійного розвитку); *інтелектуально-когнітивного* (розвинене інноваційне професійне мислення, сукупність знань і здатностей (загальнонаукових, загальнокультурних та професійних (спеціальних), що необхідні для ефективного здійснення професійної діяльності майбутніх бакалаврів хіміко-технологічних спеціальностей відповідно до сучасних вимог); *досвідно-операційного* (характеризується сформованістю практичних компетенцій здійснення професійної діяльності – спеціальні (фахові), інтелектуально-прогностичні, організаційно-управлінські, інформаційно-когнітивні, дослідницько-прогностичні, комунікативно-регулятивні вміння).

З'ясовано, що формування професійної компетентності майбутнього бакалавра вимагає його особистої вмотивованості до оволодіння професійною компетентністю, оволодіння професійними компетенціями (знаннями, уміннями, навичками, сучасними технологіями у хіміко-технологічній галузі, особистісними якостями тощо), розкриття особистісно-творчого потенціалу, прагнення до професійного вдосконалення.

Визначено й обґрунтовано педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх бакалаврів хіміко-технологічних спеціальностей на засадах компетентнісного підходу, які передбачають: стимулювання позитивної професійної мотивації студентів до формування професійної компетентності та професійного самовдосконалення; створення інноваційного освітнього середовища, яке забезпечуватиме розвиток професійно-особистісних якостей студентів, оволодіння ними професійними компетенціями (знаннями, уміннями) відповідно до сучасних вимог і викликів; набуття майбутніми фахівцями досвіду професійної діяльності під час виробничих практик.

У *другому розділі* проведено відстеження змін у рівні сформованості професійної компетентності майбутніх бакалаврів, уточнено критеріальну базу дослідження, які склали такі критерії та їх відповідні показники (*мотиваційно-особистісний критерій* (сформованість професійної мотивації: усві-

домлення значущості оволодіння професійною компетентністю для набуття професіоналізму; професійно-пізнавальний інтерес до вивчення хіміко- технологічних дисциплін у процесі професійної підготовки, ціннісне ставлення до обраної професії; бажання стати компетентним професіоналом, реалізувати себе у професії та житті); *знаннєво-інноваційний критерій* (надбан- ня системних якісних знань з хіміко-технологічних дисциплін та інтеграція їх у професійну діяльність у вирішенні професійних завдань з використанням новітніх інформаційних технологій у навчальній, науковій, дослідницькій та практичній роботі); *діяльнісно-праксеологічний критерій* (здатність до прак- тичних дій з організації проєктних, лабораторних, практичних робіт, практики студентів в умовах дистанційного / змішаного навчання, до провадження наукової, дослідницької та інноваційної діяльності у груповій та командній роботі, взаємодії у рамках навчання та професійної діяльності, безконфліктність у спілкуванні).

На основі визначених критеріїв і показників охарактеризовано чотири рівні сформованості професійної компетентності майбутнього бакалавра хіміко-технологічних спеціальностей: *низький, середній, достатній, високий.*

Про ефективність розроблених педагогічних умов свідчать дані контрольного етапу дослідно-експериментальної роботи. У дослідженні експериментально доведена ефективність педагогічного забезпечення визначених умов. Проведений кількісний, якісний і статистичний аналіз засвідчив позитивну динаміку рівня сформованості професійної компетентності студентів експериментальної групи. Отримані результати можуть бути застосовані в практиці професійної підготовки майбутніх фахівців інших технічних спеціальностей.

Висновки, сформульовані у роботі, висвітлюють результати дослідження як вирішення висунутих в дисертації завдань. В цілому висновки відповідають вимогам, які висуваються до результатів

дисертаційного дослідження на здобуття наукового ступеня доктора філософії.

Список літератури досить широко охоплює предметне поле дослідження, певною мірою відображає опрацювання автором значної кількості джерел психолого-педагогічного змісту (в тому числі вітчизняні), філософських наукових робіт: всього 343 найменувань, з них 35 - іноземних авторів, які представлені на 39 сторінках.

Додатки, їх 27. Вони містять інформацію про список публікацій, методики діагностики, анкетування, перелік дисциплін вільного вибору, комплекси вправ, плани лабораторних та практичних занять.

7.Достовірність отриманих результатів та висновків

Достовірність отриманих результатів зумовлено поставленими метою та завданнями, а також використанням відповідної методології дослідження. Крім того, достовірність заявлених положень обґрунтовується комплексним підходом у вивченні визначеного об'єкта, що також зумовлює і низку певних методів, які були використані в процесі дослідження.

8. Оформлення дисертації, дотримання вимог академічної доброчесності та повнота викладення наукових положень та результатів в опублікованих працях

Дисертація виконана з дотримання вимог академічної доброчесності, отримані результати дають підстави говорити про оригінальність роботи. У тексті містяться авторські ідеї, і не виявлено використання ідей інших науковців без посилання на їх роботи.

Основні ідеї автора та результати дослідження викладено у 9 фахових статтях, а також дисертант активно приймав участь в 10 українських та закордонних конференціях, де була проведена апробація ідей, та методичних рекомендаціях для викладачів і студентів усіх форм навчання зі спеціальності 161 «Хімічні технології та інженерія» що викладено у дисертаційному дослідженні.

9. Недоліки та зауваження до дисертаційної роботи

9.1. Робота значно виграла б, якби у підрозділі 1.1 «Компетентнісний підхід як методологічна основа професійної підготовки майбутніх бакалаврів хіміко-технологічних спеціальностей у контексті сучасних викликів» було б представлено більш детально результати аналізу не лише вітчизняного, а й зарубіжного досвіду реалізації обраної для дослідження проблеми.

9.2. Таблиці з додатку Б «Підходи науковців до визначення суті поняття «компетентність» і їх погляди на структурні компоненти професійної компетентності», на нашу думку, бажано було б перенести в основний зміст роботи.

9.3. У додатках до роботи, на нашу думку, не вистачає рекомендацій з формування професійної компетентності майбутніх бакалаврів хіміко-технологічних спеціальностей у процесі фахової підготовки для викладачів, які викладають на спеціальності 161 «Хімічні технології та інженерія».

9.4. Бажано було б більш широко розкрити основні організаційно-методичні моменти практичної підготовки майбутніх бакалаврів хіміко-технологічних спеціальностей.

Висновки

Дисертаційна робота Курбанової Халіди Шаріпбаєвни є завершеною науково-дослідною роботою, яка містить науково-обгрунтовані результати, має наукову новизну та дає перспективи подальших досліджень. У дисертації здійснено теоретичний аналіз проблеми та запропоновано нове вирішення наукового завдання, яке полягає у виявленні, теоретичному обґрунтуванні педагогічних умов та експериментальній перевірці їх впливу на сформованість професійної компетентності майбутніх бакалаврів хіміко-технологічних спеціальностей у процесі фахової підготовки. Тема дослідження відповідає галузі знань 01 – Освіта/педагогіка та спеціальності 011 – «Освітні,педагогічні науки».

Отже, враховуючи актуальність теми, отримані результати та певну практичну значущість вважаю, що дисертаційна робота Курбанової Халіди Шаріпбаєвни «Формування професійної компетентності майбутніх

бакалаврів хіміко-технологічних спеціальностей у процесі фахової підготовки», відповідає вимогам 6, 7, 8, 9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціальної вченої ради Закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» від 12.01.2022 р. № 44 та вимогам до оформлення дисертації МОН України від 12.01.2017 № 40, а сама авторка Курбанова Халіда Шаріпбаєвна , заслуговує присудження йому наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 011 «Освітні,педагогічні науки».

Рецензентка – кандидатка педагогічних наук,
доцентка, професорка кафедри
педагогіки і психології управління
соціальними системами ім. акад. І.А.Зязюна
Національного
технічного університету «Харківський
Політехнічний Інститут» Тетяна ГУРА
03 квітня 2025 року

Підпис Тетяна Гура
ЗАСВІДЧУЮ:
ВЧЕНИЙ СЕКРЕТАР
НАЦІОНАЛЬНОГО-ТЕХНІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
"ХАРКІВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ"
04 " 04 2025 р.